

МІНІСТЕРСТВА КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
ФАКУЛЬТЕТ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
Кафедра цифрових комунікацій та інформаційних технологій

Кваліфікаційна робота

бакалавра з теми:

«МІСІЯ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ»

Виконав:

здобувач ІV курсу
денної форми навчання
спеціальності 029 Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа
Освітньої програми «Управління
цифровою інформацією»
Римар Богдан Олегович

Керівник:

кандидат наук
із соціальних комунікацій, доцент
Коржик Наталя Анатоліївна

Рецензент:

директор бібліотеки
Харківської державної академії
культури
Кирпа Тетяна Олександрівна

Харків-2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади функціонування бібліотек	6
1.1. Історичний розвиток бібліотек та їхня роль у суспільстві	6
1.2. Сучасні функції та завдання публічних бібліотек	11
РОЗДІЛ 2. Місія бібліотеки у контексті цифрової епохи	18
2.1. Місія та стратегічні цілі сучасної публічної бібліотеки	18
2.2. Вплив та можливості цифрових технологій на реалізацію місії бібліотек під час воєнного стану	25
ВИСНОВКИ	30
СПИСОК ВИКОРАСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	32

ВСТУП

Актуальність теми. Суспільство постійно змінюється, переживаючи економічні, політичні, технологічні та культурні трансформації. У цьому динамічному середовищі особливої значущості набувають інституції, які зберігають стабільність, підтримують освіту, культуру, доступ до знань і духовне збагачення. Однією з таких інституцій є бібліотека — місце, яке продовжує виконувати ключову роль у розвитку громадянського суспільства. Місія бібліотеки відображає її призначення, основну мету існування, відповідальність перед суспільством і орієнтири для майбутнього розвитку.

Зі зростанням впливу цифрових технологій, глобалізаційних процесів і нових форм комунікації бібліотека вже давно перестала бути лише книгозбірнею. Вона перетворюється на мультифункціональний центр знань, інформації, освіти, творчості та міжособистісного спілкування. У цьому контексті важливо визначити, як змінюється місія бібліотеки, як вона адаптується до потреб сучасного користувача та зберігає свою сутність у нових умовах. Потреба в переосмисленні ролі бібліотеки диктується не лише зовнішніми обставинами, а й внутрішніми потребами суспільства в культурному зростанні, інформаційній безпеці та доступі до надійних джерел знань.

Дослідження місії публічних бібліотеки є актуальним з кількох причин.

По-перше, воно дозволяє сформулювати нове розуміння ролі бібліотеки у суспільстві знань.

По-друге, дослідження дає змогу окреслити сучасні підходи до організації бібліотечної справи, враховуючи технологічні виклики.

По-третє, така робота сприяє формуванню стратегічного бачення розвитку бібліотек як інституцій, що мають потужний соціокультурний потенціал.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в аналізі місії публічних бібліотеки в умовах сучасного світу, а також в узагальненні теоретичних і практичних аспектів, що стосуються її реалізації.

Об'єктом дослідження є публічна бібліотека як соціокультурна інституція в умовах воєнного стану.

Предметом – місія публічних бібліотеки та способи її втілення в різних форматах діяльності.

Для досягнення мети слід вирішити наступні **завдання**:

- окреслити основні етапи розвитку бібліотек та їхню роль у суспільстві;
- проаналізувати та розкрити сучасні функції та завдання публічних бібліотек;
- окреслити місію та стратегічні цілі сучасної публічної бібліотеки в умовах воєнного стану;
- проаналізувати вплив та можливості цифрових технологій на реалізацію місії бібліотек під час воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Кваліфікаційна робота базується на аналізі та опрацюванні джерел, що містять інформацію з досліджуваної теми. Теоретичною основою кваліфікаційної роботи стали наукові праці вітчизняних авторів у галузі бібліотекознавства та соціальних комунікацій, цифрових технологій.

Зокрема, особливості та специфіку функціонування публічних бібліотек висвітлено в працях науковців Н. Богун [5], Т. Вилегжаніної [7], В. Пашкова [22].

Слід зазначити, що Вилегжаніна Т. в своїй праці акцентувала увагу на ролі публічних бібліотек у місії національно-патріотичної діяльності [7], що на сьогодні (в умовах воєнної агресії Росії проти України) є важливим завданням бібліотек, а саме просвітництво та поширення української культури.

Аспекти впливу цифрових технологій та розвитку за допомогою них нових послуг та продуктів розглядали в своїх працях фахівці галузі Г. Салата [27], І. Лобузін [17], О. Мар'їна [19, 20], Н. Сенченко [29], Л. Пономаренко [24,

25], О. Клименко та О. Сокур [14], автори наголошують на активну участь бібліотек у формуванні сучасного цифрового простору.

Науковиця Г. Салата у своїй праці «тенденції і розвиток бібліотек у цифровому середовищі» наголошує на трансформаційних змінах функції бібліотек під впливом цифрових технологій (опанування бібліотеками цифрового простору) [27].

Важливим є напрямок діяльності бібліотек в умовах воєнного стану, ці питання висвітлюють дослідники: Ю. Данькевич [11], Ю. Новальська [21], М. Сахарова, Я. Хіміч [28], І. Перепелиця [23], В. Брагінська, В. Щабельник [6], авторами наголошено на досвіді роботи публічних бібліотек України в цей складний період, на їх відкритості та готовності допомагати, підтримувати тощо.

Методологічною основою кваліфікаційної роботи базується на застосуванні системного, аналітичного, історико-типологічного та порівняльного методів дослідження.

Структура роботи складається зі вступу, двох розділів з підрозділами, висновків, списку використаних джерел та додатків. У першому розділі розглядається еволюція бібліотек і їхня роль у різні історичні періоди, а також окреслюються сучасні функції, які визначають актуальність їхньої місії. У другому розділі аналізується зміст місії бібліотеки в цифрову епоху, зосереджено увагу на викликах і перспективах, які супроводжують її функціонування. У висновках підсумовано отримані результати дослідження, запропоновано можливі напрями подальшого розвитку публічних бібліотек.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади функціонування бібліотек

1.1. Історичний розвиток бібліотек та їхня роль у суспільстві

Поява бібліотек пов'язана з виникненням писемності та прагненням людей зберігати знання для майбутніх поколінь. У найдавніші часи бібліотеки виникали при храмах, палацах та навчальних закладах, де зберігалися глиняні таблички, папірусові сувої, пергаменти й інші носії інформації. Однією з найвідоміших бібліотек античності вважається Александрійська бібліотека, яка стала символом людського прагнення до знань і водночас прикладом втрати культурної спадщини. Бібліотеки Стародавнього Єгипту, Греції, Риму не лише виконували роль сховищ знань, а й сприяли формуванню інтелектуального середовища, де зароджувалися філософські школи, розвивалася наука, мистецтво й освіта [2].

У середньовіччі бібліотеки були тісно пов'язані з монастирями, де книги переписувалися вручну, і кожен том мав надзвичайну цінність. Саме в монастирських скрипторіях формувалися перші осередки збереження письмових джерел, що мали релігійне, філософське та освітнє значення. У цей період бібліотеки виконували здебільшого духовну та освітню функцію, обслуговуючи вузьке коло осіб, переважно священнослужителів та монахів. З розвитком університетів у Європі бібліотеки стали невід'ємною частиною академічного життя, забезпечуючи навчальний процес і сприяючи інтелектуальному розвитку студентства та викладачів.

Винахід книгодрукування у XV столітті спричинив значне розширення бібліотечних фондів. Книги стали доступнішими, збільшилася їхня кількість, а бібліотеки перетворилися на більш відкриті заклади, які почали обслуговувати не лише духовенство та освітян, а й ширші верстви населення. Формується поняття публічної бібліотеки, яка надає вільний доступ до книжкових ресурсів і виконує соціально-культурну місію. У період Просвітництва бібліотеки стали одним із ключових інструментів поширення ідей свободи, рівності, освіти та

наукового поступу. Саме через бібліотеки ширилися ідеї гуманізму, критичного мислення, самостійного пізнання світу.

У XIX столітті бібліотечна справа набула нових масштабів у зв'язку з розвитком міст, зростанням рівня письменності та запровадженням загальної освіти. Створення публічних, народних, шкільних, спеціалізованих бібліотек свідчить про визнання важливості книги та інформації в житті кожної людини. У бібліотеках цього періоду почали впроваджуватись нові форми організації книжкових фондів, каталоги, система класифікації знань, що зробило їхнє використання зручнішим і ефективнішим. Бібліотека розглядалася не тільки як місце для читання, а як центр просвіти, навчання, самоосвіти й культурного розвитку.

У XX столітті функціонування бібліотек значною мірою змінюється під впливом технологічного прогресу, масової урбанізації та зростання обсягів інформації. Впровадження електронних каталогів, автоматизованих систем обробки даних, появи інтернету розширило можливості користувачів і дало бібліотекам змогу перейти від виключно книжкового обслуговування до інформаційного. Вони починають не лише зберігати і передавати знання, а й створювати нові платформи для навчання, міжособистісної взаємодії, культурної діяльності. Сучасна бібліотека дедалі більше виступає як простір, де зустрічаються традиція і модернізація, минуле і майбутнє, друковане слово і цифрова інформація. Її роль у суспільстві не обмежується книжковим фондом — вона стає відкритим середовищем для розвитку особистості, критичного мислення, громадянської активності та інтелектуального діалогу.

У другій половині XX століття бібліотеки почали поступово трансформуватися у відкриті суспільні простори, які стали не лише місцем для читання чи пошуку літератури, а й майданчиком для комунікації, творчості, обміну досвідом. Збільшення кількості відвідувачів, розширення бібліотечних фондів, доступ до періодичних видань, аудіовізуальних матеріалів і довідкових джерел зробили бібліотеки універсальним інформаційним середовищем, у якому кожна людина могла знайти ресурс для власного розвитку. На цьому

етапі сформувалося нове уявлення про бібліотеку як про центр громадського життя, що забезпечує вільний доступ до інформації незалежно від соціального статусу, рівня освіти чи фінансових можливостей користувача.

У країнах, які розвивали демократичні інституції, бібліотеки почали відігравати особливо важливу роль у формуванні критично мислячого громадянина. Вони стали платформами для публічних дискусій, лекцій, культурних заходів, а також місцем, де кожен мав можливість навчатися впродовж усього життя. У пострадянському просторі бібліотеки тривалий час зберігали радянську модель функціонування, орієнтовану на централізоване управління, обмеженість фондів і застаріле матеріально-технічне забезпечення. Поступово, під впливом інтеграційних процесів, міжнародних проєктів та зростання попиту на нові інформаційні послуги, бібліотеки почали оновлюватися, модернізуватися, відкривати нові форми взаємодії з читачем.

Поява комп'ютерних технологій змінила не лише інтерфейс доступу до інформації, а й сутність самої бібліотеки. Вона стала цифровою платформою, здатною об'єднати величезні обсяги знань, документів, баз даних у єдину систему. Електронні каталоги, віртуальні читальні зали, інтеграція в освітні та наукові проєкти створили нові можливості для користувачів. У бібліотеках з'явилися зони коворкінгу, медіацентри, простори для онлайн-навчання, технічна підтримка для користування сучасними пристроями. Бібліотека стала простором, де традиційна книга співіснує з новітніми цифровими ресурсами, відкриваючи нові горизонти для дослідження, творчості, самоосвіти.

Бібліотека сьогодні — це не лише місце збереження знань, а й осередок ідентичності, культурної спадщини, мовної самобутності, демократичних цінностей. Вона виконує важливу соціальну функцію, допомагаючи боротися з інформаційною нерівністю, надаючи можливість доступу до освіти людям із різними потребами та можливостями. Вона сприяє соціальній згуртованості, інтеграції в суспільство, формуванню толерантного середовища. У період воєнних конфліктів, криз, природних катастроф бібліотеки нерідко

перетворюються на центри підтримки, прихистку, інформаційної стабільності, де люди можуть знайти не лише знання, а й моральну опору.

На сьогодні історія бібліотек є джерелом розуміння того, як суспільство розвивалося, якими цінностями керувалося, на що спиралося у процесі свого культурного становлення. Кожна епоха залишала свій слід у моделі бібліотечної діяльності, у зміні її функцій, у розширенні доступу до знань. Саме ця історична спадковість дає підґрунтя для аналізу сучасної місії бібліотеки, визначення її пріоритетів, змісту, способів реалізації в умовах глобалізованого світу та стрімкого розвитку технологій.

У період розвитку індустріального суспільства бібліотеки почали набувати масового характеру, що зумовлювалося потребою в загальній освіті, підвищенні грамотності, професійному саморозвитку та розширенні доступу до культурних ресурсів. Їх функції поступово змінювалися відповідно до запитів суспільства, і вони ставали не лише місцем зберігання друкованих видань, а й центром освіти, наукового пошуку, просвітництва. Зі збільшенням кількості освітніх установ, розвитком науки, появою нових галузей знань, зростала й потреба в ефективному систематизованому доступі до інформації. Це змусило бібліотеки впроваджувати системи класифікації, вдосконалювати довідково-бібліографічний апарат, розвивати професійну підготовку кадрів, формувати універсальні та спеціалізовані фонди.

Розширення функцій бібліотеки почалося ще на межі XIX–XX століть, коли бібліотека стала простором не лише для читання, а й для самореалізації, участі у громадському житті, дискусіях, культурних ініціативах. Зміна соціальної структури суспільства, активізація жіночого руху, поява робітничих клубів, діяльність громадських об'єднань впливали на нове сприйняття бібліотеки як відкритого простору для всіх. У той же час бібліотеки виконували роль посередника між державою і громадянином у сфері поширення офіційної інформації, освітніх програм, культурної політики. У країнах з тоталітарними режимами бібліотека часто ставала інструментом ідеологічного впливу, а цензура обмежувала доступ до багатьох творів світової літератури, політичної

публіцистики, філософських праць. Це призводило до деформації її місії, зводячи її до технічної функції розповсюдження дозволеної літератури.

Після Другої світової війни, у період глобальної реконструкції, бібліотеки почали активно оновлюватися, підтримуючи ідеї миру, толерантності, доступної освіти, наукової співпраці. Вони стали не лише носіями колективної пам'яті, а й майданчиками для міжкультурного діалогу, відкритості до нових ідей, адаптації до змін. Виникли міжнародні проекти бібліотечної інтеграції, започатковано обмін фондами, електронними базами, досвідом між країнами. Важливим етапом стало формування глобального бібліотечного співтовариства, яке почало виробляти спільні принципи діяльності, етичні стандарти, засади відкритості, доступності, соціальної рівності в контексті надання інформаційних послуг.

Поява цифрових технологій на зламі століть відкрила новий вимір існування бібліотек. Вони почали перетворюватися на складні соціально-комунікаційні інституції, здатні забезпечити інтеграцію друкованих і цифрових джерел, впроваджувати інноваційні форми обслуговування, використовувати мережеві технології для доступу до знань. Така трансформація потребувала нових підходів до розуміння бібліотеки як відкритої платформи для навчання впродовж життя, розвитку громадянської свідомості, підтримки інтелектуальної свободи. Водночас зростала роль бібліотек у боротьбі з інформаційною нерівністю, коли частина населення не мала змоги користуватись сучасними інформаційними ресурсами через технічні, соціальні чи освітні обмеження.

Сучасна бібліотека є відображенням історичних змін, інтелектуальних пошуків людства, прагнення до збереження знань, розширення горизонтів пізнання та міжкультурного обміну. Вона об'єднує функції архіву, культурного центру, освітньої платформи, комунікаційного простору та інформаційного хабу. Її історичне становлення — це постійна відповідь на виклики часу, адаптація до потреб спільноти, пошук ефективних моделей взаємодії з користувачем. Вона стала не лише відображенням культурного багатства, а й

активним чинником його створення, збереження, поширення і розвитку в умовах безперервної трансформації суспільного життя.

1.2. Сучасні функції та завдання публічних бібліотек

У сучасному світі бібліотека постає не як традиційна книгозбірня, а як динамічний соціокультурний інститут, який виконує багатогранні функції, відповідає на нові виклики та задовольняє потреби різних категорій користувачів. Її діяльність охоплює освітню, інформаційну, культурну, комунікативну, просвітницьку, інноваційну та соціальну сфери. Сучасна бібліотека діє в умовах інформаційного суспільства, яке характеризується стрімким технологічним розвитком, надміром інформації, зміною форм комунікації, високою швидкістю обміну знаннями та зростанням ролі цифрових ресурсів. У цьому контексті вона не лише зберігає традиційну функцію доступу до книжкових фондів, а й трансформується в потужний центр інформаційної грамотності та критичного мислення.

Освітня функція бібліотеки сьогодні полягає у створенні сприятливих умов для формальної та неформальної освіти, підтримці індивідуального та колективного навчання, розвитку навичок самостійного пошуку, аналізу та осмислення інформації. Бібліотеки стають простором для інтерактивного навчання, саморозвитку, підвищення кваліфікації, проведення тренінгів, майстер-класів, тематичних зустрічей. Вони підтримують учнів, студентів, викладачів, науковців, фахівців у різних галузях, надаючи їм доступ до необхідних ресурсів і створюючи інтелектуальне середовище, яке стимулює пізнавальну активність.

Інформаційна функція бібліотеки полягає у забезпеченні вільного доступу до достовірних, перевірених, систематизованих джерел знань. У період інформаційного перевантаження та поширення дезінформації роль бібліотек як провідників до якісної інформації зростає. Вони виступають посередниками

між користувачем і джерелом, допомагають орієнтуватися у великому обсязі даних, сприяють розвитку медіаграмотності, вчать користувачів аналізувати, оцінювати й обирати інформацію, яка має реальну цінність. Бібліотеки активно інтегрують електронні ресурси, бази даних, відкриті репозитарії, наукові журнали, цифрові архіви, створюючи нову якість обслуговування на основі інноваційних інструментів.

Культурна функція бібліотеки проявляється у збереженні та популяризації національної, регіональної, локальної культурної спадщини. Бібліотеки виконують роль хранителів історичної пам'яті, формують колекції, що відображають ідентичність народу, його духовні надбання, мову, літературу, традиції. Вони організують культурно-мистецькі заходи, виставки, зустрічі з митцями, літературні вечори, презентації нових видань, створюючи простір для діалогу між минулим і сучасністю. Через культурну діяльність бібліотека формує громадянську позицію, стимулює інтерес до читання, сприяє міжкультурному розумінню та підтримці творчих ініціатив.

Соціальна функція сучасної бібліотеки полягає у забезпеченні рівного доступу до знань для всіх верств населення, включаючи осіб з обмеженими можливостями, літніх людей, дітей, мігрантів, внутрішньо переміщених осіб, людей із низьким рівнем освіти. Вона стає майданчиком соціальної взаємодії, інтеграції, підтримки вразливих категорій населення, надає послуги, спрямовані на зниження рівня цифрової нерівності, допомагає опанувати нові технології, забезпечує доступ до інтернету та базових цифрових навичок. Завдяки такій інклюзивності бібліотека стає точкою опори для тих, хто шукає нові можливості, хоче знайти себе у суспільстві, реалізувати свій потенціал.

Комунікативна функція бібліотеки полягає у створенні сприятливого середовища для спілкування, взаємодії, обміну думками, розвитку партнерств. Бібліотеки стають майданчиками для громадських обговорень, діалогів між поколіннями, зустрічей представників різних професій, творчих колективів, організацій. У сучасних бібліотеках виникають клуби за інтересами, діють гуртки, проходять кіноперегляди, семінари, виставки, конференції, а простір

бібліотеки перетворюється на місце натхнення, співтворчості, взаєморозуміння. Бібліотека стає каталізатором соціальної активності, формує середовище довіри, підтримує ініціативи, спрямовані на розвиток громади.

Інноваційна функція бібліотеки проявляється у впровадженні нових технологій, створенні сучасної інфраструктури обслуговування, адаптації до цифрової доби. Бібліотеки починають використовувати інтерактивні екрани, сенсорні панелі, RFID-системи, електронні картки, віртуальні довідкові служби, чат-боти, цифрові сховища. Вони забезпечують не лише якісний сервіс, а й залучення нових користувачів, особливо молоді, яка очікує технологічної зручності, швидкого доступу та індивідуалізованого підходу. Завдяки інноваціям бібліотеки зберігають свою актуальність, долають стереотипи, пов'язані з уявленням про них як про архаїчні інституції, і стають конкурентоспроможними в середовищі нових інформаційних гравців.

Функції сучасної бібліотеки мають складну, багаторівневу структуру, що змінюється під впливом соціальних, політичних, економічних і технологічних трансформацій. Її завдання не зводяться лише до зберігання книг, а охоплюють широкий спектр напрямів, спрямованих на розвиток суспільства, підтримку особистості, формування інформаційної культури. У такому контексті важливо не лише зберегти цінності, що формувалися століттями, а й адаптувати їх до нових умов, використати потенціал бібліотек для побудови відкритого, свідомого, освіченого, демократичного суспільства.

В умовах глобальної цифровізації бібліотеки стикаються з потребою не лише освоювати нові інструменти, а й формувати власні унікальні підходи до збереження й передачі знань. Усе частіше вони виступають активними учасниками у проєктах цифрового архівування, оцифровування рідкісних видань, створення онлайн-бібліотек і відкритих електронних колекцій, доступних у будь-який час із будь-якої точки світу. У цьому полягає їхня стратегічна роль у забезпеченні сталого доступу до культурної спадщини, знань, наукових джерел та освітніх ресурсів, які можуть бути недосяжними у

традиційному форматі для віддалених або соціально вразливих верств населення.

Сучасні бібліотеки активно беруть участь у розвитку відкритої науки, підтримують принципи відкритого доступу до результатів досліджень, сприяють прозорості наукової комунікації, допомагають дослідникам в управлінні даними, розміщенні їхніх праць у відкритих архівах, навчають академічному письму, боротьбі з плагіатом, правильному цитуванню. Це зміцнює авторитет бібліотеки як надійного партнера у сфері науки, освіти, культури та управління знанням. Вона виступає не лише інфраструктурною ланкою в науковому процесі, а й як повноправний суб'єкт, який сприяє підвищенню якості освіти, формуванню академічної доброчесності, розвитку аналітичного мислення.

У публічному просторі бібліотеки все більше перетворюються на місце соціального спокою, довіри, безпеки. Особливо в періоди суспільної турбулентності, воєн, кризових ситуацій, природних лих бібліотеки виконують стабілізуючу роль. Вони організують простір для психологічної підтримки, надають доступ до важливої інформації, допомагають у працевлаштуванні, надають правові консультації, сприяють адаптації внутрішньо переміщених осіб, проводять навчання для людей, які втратили роботу або опинилися в ізоляції. У таких умовах бібліотека стає не лише місцем ресурсної підтримки, а й осередком гуманності, солідарності та надії.

Важливою тенденцією у визначенні завдань сучасної бібліотеки є переорієнтація на користувача. Модель, за якої основна увага зосереджувалась на збереженні фондів, поступається місцем парадигмі сервісу та клієнто-орієнтованості. Бібліотека вже не диктує, що читати, вона слухає запит, вивчає потреби, допомагає знайти шлях у складному інформаційному середовищі. Вона створює нові сервіси, адаптує роботу до стилю життя користувача, забезпечує зручність, мобільність, оперативність. Зростає роль бібліотекаря як консультанта, фасилітатора, модератора, навігатора, наставника. Це змінює професійні вимоги, спонукає до безперервного навчання, розвитку

комунікативних навичок, знання іноземних мов, цифрової грамотності, проєктного мислення.

Бібліотека вже давно не обмежується фізичним простором. Вона активно діє в онлайн-середовищі, створює віртуальні філії, надає електронні послуги, формує присутність у соціальних мережах, створює цифровий контент, веде блоги, транслює події в прямому ефірі, взаємодіє з користувачами у форматі реального часу. Це формує нові очікування, нові стандарти обслуговування, нові канали комунікації, які розширюють вплив бібліотеки і збільшують охоплення аудиторії. Дистанційні послуги, індивідуальні консультації, цифрові курси, мультимедійні продукти — усе це стає невід'ємною частиною її щоденної роботи.

Функціональна гнучкість, здатність до швидкої адаптації, відкритість до інновацій, глибоке розуміння потреб користувачів, поєднання традиційної культури читання з технологічною модернізацією — усе це дозволяє бібліотекам залишатися необхідними, корисними та затребуваними у нових реаліях. Сучасні бібліотеки не є пасивними спостерігачами змін, вони активно формують простір, у якому людина має змогу зростати, мислити, творити, розуміти себе і світ навколо. Саме в цьому полягає сутність нової місії бібліотеки, що буде глибше розглянута в наступному розділі дослідження.

У новій соціокультурній реальності бібліотека перетворюється на активного учасника процесів трансформації суспільства, впливаючи на формування громадянської свідомості, розвиток комунікативної культури та утвердження демократичних цінностей. Її функції вже не обмежуються інформуванням або збереженням фондів. Вона виконує роль посередника між знанням і суспільством, виступає ареною для вільного висловлення думок, вивчення різних точок зору, утвердження плюралізму. В умовах, коли зростає потреба у критичному осмисленні навколишнього світу, бібліотека стає одним із небагатьох просторів, де людина може зосередитися на читанні, роздумі, діалозі, самопізнанні.

Суттєвим завданням сучасної бібліотеки є забезпечення збереження культурної різноманітності, підтримка мовної ідентичності, захист прав на інформацію для всіх громадян незалежно від місця проживання, національності, релігії, віку чи соціального статусу. У багатонаціональних суспільствах бібліотеки відіграють роль інструменту міжкультурного порозуміння, виявляють себе як місце, де стикаються й взаємодіють різні традиції, де зберігаються матеріальні й нематеріальні цінності різних етнічних груп. Вони не просто зберігають книги кількома мовами, а створюють багатомовне середовище, у якому людина може побачити, почути і відчувати свою приналежність до культури, на яку спирається її ідентичність.

У стратегічному вимірі функції бібліотеки включають участь у побудові знанневого суспільства, де інтелектуальний капітал, інновації, творчість стають основою соціального й економічного розвитку. Для цього бібліотека має забезпечити сталість доступу до знань, підтримати розвиток навичок самонавчання, сприяти виробленню нових ідей, формувати середовище, сприятливе для інтелектуальної праці. Її простір уже не є місцем тиші та ізоляції, він стає лабораторією думок, відкритою платформою, де народжуються ініціативи, реалізуються творчі проєкти, відбуваються колективні пошуки рішень. Відсутність комерційного інтересу дає бібліотеці унікальну перевагу – можливість працювати в інтересах громади, спрямовуючи всі ресурси на суспільне благо.

Особливої ваги набуває здатність бібліотеки відповідати на виклики часу, реагувати на глобальні й локальні зміни. В умовах пандемії, збройних конфліктів, вимушеної міграції бібліотека продемонструвала гнучкість і людяність, швидко пристосувавшись до потреб користувачів. Вона стала майданчиком підтримки внутрішньо переміщених осіб, місцем для навчання дітей, які залишилися без доступу до традиційної школи, центром для волонтерів, хабом для координації допомоги. Усе це доводить, що бібліотека не є застарілим елементом минулого, а глибоко інтегрованою структурою, яка

живе разом із суспільством, розділяє його труднощі й надихає на подолання кризи.

Завдання сучасної бібліотеки тісно пов'язані з концепцією сталого розвитку, адже вона сприяє розширенню можливостей для освіти, рівності, миру, інклюзії, економічного зростання, культурного розвитку. Через реалізацію програм ековиховання, цифрової грамотності, підприємництва, творчої самореалізації бібліотека долучається до виконання глобальних цілей, визначених у міжнародних угодах. У її діяльності поєднується локальне й глобальне, що надає змогу впливати на добробут громади, країни та людства загалом. Роль бібліотеки у цій системі – забезпечення доступу до інформації, яка дає людині змогу змінювати своє життя, будувати безпечне, інклюзивне, відкрите суспільство, спираючись на знання й повагу до прав людини.

РОЗДІЛ 2. Місія бібліотеки у контексті цифрової епохи

2.1. Місія та стратегічні цілі сучасної публічної бібліотеки

Місія бібліотеки є ключовим елементом її ідентичності, адже вона визначає сенс існування, стратегічний напрям розвитку, цінності, якими керується у своїй щоденній діяльності. Це не формальна заява, а глибоке осмислення свого призначення в контексті соціальних, культурних, інформаційних, освітніх і технологічних викликів. У сучасному суспільстві, де знання стає головним ресурсом, а доступ до інформації є однією з базових потреб, бібліотека виконує особливо важливу роль у забезпеченні відкритості, рівності та безперервного розвитку людини.

Формулювання місії бібліотеки ґрунтується на усвідомленні її соціального значення. Вона більше не є лише місцем для читання книжок, а перетворюється на багатофункціональний центр, де люди отримують не лише інформацію, а й можливість спілкуватися, вчитися, реалізовувати свої ідеї, відчувати себе частиною громади. Сучасна публічна бібліотека бере на себе відповідальність за інтелектуальний добробут населення, за формування культури читання, розвиток медіаграмотності, підтримку громадських ініціатив. Її місія об'єднує ідею служіння суспільству з прагненням до сталого розвитку, доступності та інноваційності.

Одна з центральних ідей, яка лежить в основі місії сучасної бібліотеки, полягає у наданні вільного, безкоштовного доступу до знань, незалежно від соціального статусу, віку, освіти, місця проживання чи фізичних можливостей людини. У цьому полягає її гуманістична суть, яка залишається актуальною в будь-яку епоху. У часи цифрових трансформацій бібліотека активно розширює свої можливості, пропонуючи не лише традиційні джерела інформації, а й цифрові платформи, електронні ресурси, мультимедійні продукти, доступ до глобальних баз даних. Це дає змогу поєднувати цінність друкованої культури з потенціалом цифрових технологій, не втрачаючи жодного з надбань людства.

Стратегічні цілі бібліотеки визначають конкретні напрями її діяльності, які дозволяють реалізувати місію в конкретних умовах. Це не лише технічне завдання, а стратегічне бачення, яке ґрунтується на цінностях прозорості, відкритості, партнерства, довіри, безпеки, інклюзії. Однією з таких цілей є формування інформаційно грамотного суспільства, в якому кожна людина здатна знаходити, аналізувати, перевіряти й ефективно використовувати інформацію для прийняття рішень, розвитку, навчання. Для досягнення цієї мети бібліотеки впроваджують тренінги, освітні програми, майстер-класи, курси цифрової грамотності, індивідуальні консультації, онлайн-платформи.

Іншою важливою стратегічною ціллю є підтримка навчання впродовж усього життя. Це означає, що бібліотека супроводжує людину на кожному етапі її розвитку, починаючи від дитячого віку і до глибокої старості, створюючи умови для безперервного пізнання, удосконалення, перекваліфікації, самореалізації. У її стінах поєднуються ресурси для формальної, неформальної та інформальної освіти, реалізуються партнерські проекти з освітніми закладами, громадськими організаціями, культурними інституціями, бізнесом, місцевими громадами. Це робить бібліотеку потужним ресурсним центром, відкритим до співпраці, готовим відповідати на індивідуальні й колективні потреби.

Серед стратегічних пріоритетів особливе місце посідає підтримка інновацій та творчості. Бібліотека стає середовищем, де народжуються ідеї, де можна експериментувати, працювати з новими інструментами, технологіями, підходами. Вона надає доступ до технічного обладнання, програмного забезпечення, лабораторій, студій, організовує хакатони, творчі майстерні, стартап-школи. Така діяльність особливо важлива для молоді, яка шукає можливості реалізувати свій потенціал у безпечному й підтримуючому середовищі, де немає тиску з боку ринку, де дозволено помилятися і шукати нестандартні рішення.

Публічна бібліотека виступає також каталізатором соціальної згуртованості, що є однією з головних стратегічних цілей у сучасному

суспільстві. У її стінах стикаються різні покоління, культури, досвіди, і саме вона створює простір для порозуміння, емпатії, солідарності. У світі, що переживає глибокі розмежування, конфлікти, розпорошення уваги, бібліотека зберігає здатність об'єднувати, формувати спільноти, плекати дух взаємоповаги й співпраці.

Бібліотека — не лише інституція минулого, а точка опори для майбутнього, яка здатна адаптуватися, трансформуватися, зберігаючи при цьому вірність своїм фундаментальним цінностям. Її місія і стратегічні цілі — це не декларація, а реальний дороговказ, який допомагає рухатися в напрямку знань, культури, свободи, відповідальності й людяності. Її розвиток відображає динаміку змін у суспільстві, її присутність є показником рівня культури, демократії, соціальної справедливості та довіри між людиною й суспільними інституціями.

Бібліотека виконує роль координатора у сфері культурної дипломатії, діючи як простір міжкультурного спілкування, діалогу між націями, платформу для міжнародної взаємодії. Вона не лише відкриває доступ до світових знань, а й формує повагу до інших культур, національних традицій, стилів мислення. Публічні читання, тематичні вечори, мовні клуби, обміни книжками іноземними мовами, спільні виставки з іншими країнами – усе це збагачує локальне середовище, розширює світогляд відвідувачів, сприяє розвитку толерантності. Через підтримку міжнародних ініціатив бібліотека утверджується як суб'єкт глобального культурного процесу.

Не менш важливою стратегічною ціллю є екологічна свідомість. Сучасна бібліотека активно долучається до екологічної просвіти, проводячи заходи, присвячені захисту довкілля, популяризуючи літературу про сталий розвиток, утверджуючи принципи екологічної відповідальності в повсякденній практиці. Вона не лише інформує, а й організовує екоініціативи, збір вторинної сировини, майстер-класи з повторного використання речей, лекції про зміну клімату. Через такі дії бібліотека демонструє свою здатність бути не лише місцем знань, а й центром активної дії, що має вплив на реальні процеси в громаді.

З огляду на динамічні зміни у світі, бібліотека мусить постійно переосмислювати свою місію і цілі, залишаючись чутливою до викликів, що виникають перед користувачами. Нові покоління приходять з іншими запитами, іншими способами сприйняття інформації, іншими формами комунікації. Це потребує від бібліотеки здатності до саморефлексії, відкритості до змін, оновлення свого функціонального профілю, залучення нових форматів, трансформації простору. Тиша, яка раніше асоціювалася з бібліотекою, сьогодні дедалі частіше поступається місцем живому обговоренню, груповій роботі, спільним проєктам.

Місія публічної бібліотеки не є незмінною догмою, вона формується у відповідь на реальні потреби громади, користувачів, суспільства загалом. Вона набуває сенсу лише тоді, коли стає основою для дій, коли перетворюється на щоденну практику, що пронизує всі аспекти діяльності. Це проявляється у виборі програм, підходів до обслуговування, формуванні колекцій, організації заходів, стилі комунікації. Реалізація місії – це процес, у якому поєднується стратегічне мислення з повагою до особистості, відповідальністю перед громадою та орієнтацією на майбутнє.

Бібліотека виконує свою місію тоді, коли вона є не просто простором для зберігання книг, а коли вона здатна надихати, відкривати нові горизонти, об'єднувати людей навколо цінностей знання, поваги, свободи й творчості. Її стратегічні цілі мають бути спрямовані не лише на розвиток інституції як такої, а й на реальний вплив на суспільство, на формування культури діалогу, освіти, справедливості. Тільки в такому разі бібліотека зберігає свою актуальність і залишається необхідною не лише для сьогодення, а й для майбутніх поколінь, які шукатимуть не лише інформацію, а й сенс, спільноту, орієнтири у складному світі.

Місія бібліотеки у XXI столітті все більше пов'язується з ідеєю сталого розвитку, де знання, освіта та культура розглядаються як основа побудови гармонійного, відповідального та інклюзивного суспільства. У цьому контексті бібліотека виступає не лише як інструмент поширення знань, а як партнер у

досягненні глобальних цілей, зокрема забезпечення якісної освіти, зменшення нерівності, сприяння миру і правосуддю. Така інституція є не просто місцем, де можна взяти книгу, а середовищем, яке змінює життя людини, дає їй шанс стати активним учасником суспільних процесів і реалізувати свій потенціал.

Бібліотека дедалі активніше виконує місію залучення громадян до публічної участі, сприяє формуванню культури відповідального громадянства, підтримує діалог між владою та населенням, виступає як арена для обговорення актуальних питань життя громади. Вона організовує зустрічі з представниками органів влади, публічні слухання, дебати, круглі столи, форуми і тренінги з громадської активності. Через таку діяльність бібліотека сприяє прозорості, відкритості, підзвітності і зміцненню демократичних практик, а її місія набуває нового звучання — як інструмент соціального згуртування та розвитку громадянського суспільства.

Стратегічні цілі бібліотеки все більше інтегруються у процеси цифрової трансформації, що охоплюють не лише технологічну модернізацію, а й зміну моделі взаємодії з користувачами. Сьогодні бібліотека прагне бути всюди — у смартфоні, на екрані комп'ютера, у віддаленому селі, в кожному домі. Вона впроваджує дистанційні послуги, створює мобільні застосунки, надає доступ до електронних книг, наукових баз, аудіо- та відеоматеріалів, розширює присутність у соціальних мережах. Усе це робить бібліотеку живою, гнучкою, адаптивною до потреб різних груп населення, зокрема молоді, яка живе в цифровому середовищі і шукає нові формати взаємодії з культурним контентом.

Бібліотека бере на себе роль платформи інноваційного розвитку, підтримуючи проектне мислення, розвиток підприємницьких навичок, цифрову креативність. У її просторі з'являються креативні лабораторії, медіацентри, місця для проведення воркшопів і хакатонів, простори для стартапів. Тут люди можуть не лише отримати знання, а й перетворити їх на дію, втілити ідею в проект, знайти партнерів для реалізації своїх задумів. Така діяльність сприяє

економічному поживленню на місцевому рівні, формує інноваційне середовище, орієнтоване на розвиток людського капіталу.

У своїй щоденній роботі публічна бібліотека виконує місію гуманності, підтримуючи людину в складних життєвих обставинах, надаючи доступ до ресурсів, які допомагають їй подолати ізоляцію, соціальну тривогу, розгубленість, втрату. Вона відкриває двері для людей з обмеженими фізичними можливостями, адаптує сервіси для осіб похилого віку, створює ресурси для внутрішньо переміщених осіб, підтримує дітей у складних життєвих обставинах. У цих проявах місія бібліотеки набуває глибоко етичного характеру — вона не лише передає знання, а стає свідченням турботи, підтримки, присутності поруч, там, де це необхідно.

Місія бібліотеки постає як жива система, що постійно розвивається, переплітаючись із реальними історіями, потребами, прагненнями людей. Вона виявляється не у гаслах, а в деталях — у доброзичливому слові бібліотекаря, у відкритому доступі до джерел, у можливості залишитися в тиші, коли цього потребуєш, або знайти друзів, коли почувашся самотньо. Усе це формує образ бібліотеки як місця, де цінують людину, де вірять у силу знання і де відкритість до майбутнього поєднується з повагою до минулого.

Місія бібліотеки в умовах сучасного світу тісно пов'язана з принципами відкритості, прозорості та співпраці, які дедалі більше стають основою ефективного функціонування не лише освітніх і культурних інституцій, а й цілого суспільства. У новій філософії бібліотечної діяльності центр ваги зміщується з книжкових фондів на людину, її потреби, права, інтереси та життєві ситуації. Саме людина, а не колекція книг, є точкою відліку для формування місії, визначення стратегічних пріоритетів, планування простору, вибору тем для заходів, створення партнерств і розроблення нових сервісів.

Стратегічна місія бібліотеки включає довгострокову перспективу, яка передбачає не лише збереження культурної спадщини і поширення знань, а й підтримку соціальної стабільності, інтелектуального розвитку та культурної єдності суспільства. У просторі бібліотеки формуються нові сенси, нові моделі

поведінки, нові способи взаємодії між людьми, які ґрунтуються на діалозі, повазі, довірі, рівноправності. Це середовище не є нейтральним, воно активно впливає на формування особистості, на розвиток її світогляду, цінностей, комунікативних навичок. Бібліотека виконує роль культурного медіатора, який допомагає людині взаємодіяти з багатовимірним світом інформації, розуміти контексти, шукати істину, формувати аргументовану позицію.

Місія бібліотеки передбачає не тільки обслуговування індивідуальних запитів, а й підтримку колективної пам'яті, локальної ідентичності, духовної тяглості між поколіннями. Через архівування усних історій, збирання спогадів, фотографій, документів, створення краєзнавчих колекцій бібліотека стає сховищем соціального досвіду, місцем, де кожен може відчувати належність до спільноти. У контексті глобалізації така функція набуває особливої ваги, бо саме бібліотека здатна зберегти неповторність місцевої культури, мови, традицій у потоці світової інформації, який часто нівелює різницю між культурами.

Бібліотека як простір довіри має унікальну здатність нейтралізувати соціальні бар'єри, знімати напругу, об'єднувати людей різних поглядів, походження, досвіду. Вона не вимагає вступного квитка, не перевіряє біографії, не відбирає за ознаками віку, гендеру, статусу. В її стінах кожен має рівне право на знання, розвиток і повагу. Саме така безумовна інклюзивність і є втіленням її глибокої соціальної місії. Вона створює нову якість громадського простору, в якому можлива співучасть, спільна дія, діалог без агресії, пошук рішень, відкритість до іншої думки.

Коли бібліотека визначає свої стратегічні цілі, вона має враховувати не лише наявні ресурси, а й потенціал для зростання, бажання громади, виклики середовища, наукові досягнення, культурні тенденції, технологічні інновації. Її стратегія не повинна бути закритою, вона потребує участі всіх зацікавлених сторін, залучення громадськості до процесу планування, узгодження очікувань і можливостей. Місія перетворюється на живий документ, який трансформується

разом із життям, чутливий до змін, здатний швидко реагувати, залишаючись водночас вірним головній ідеї – служити знанню, людині, суспільству.

Бібліотека стає індикатором демократичності суспільства, адже її місія полягає в тому, щоб захищати свободу слова, забезпечувати доступ до альтернативних точок зору, підтримувати інтелектуальну автономію людини. У її просторах не панує тиск, не нав'язується ідеологія, не знецінюється думка іншого. Це місце, де зберігається рівновага між індивідуальністю і спільнотою, де повага до книги поєднується з повагою до читача, де пошук інформації не є самоціллю, а веде до самопізнання, відповідальності, розвитку мислення.

2.2. Вплив та можливості цифрових технологій на реалізацію місії бібліотек під час воєнного стану

У цифрову епоху бібліотеки переживають радикальне перетворення, що охоплює не лише зовнішні форми їхньої діяльності, а й глибинні засади їхньої місії. Новітні технології змінюють логіку доступу до інформації, способи її обробки, сприйняття, поширення, створення. Вони вимагають від бібліотек нових підходів до роботи, переосмислення форматів взаємодії з користувачами, модернізації інфраструктури, оновлення ціннісних орієнтирів. У цих процесах бібліотека не втрачає свого соціокультурного значення, а навпаки, набуває нових функцій, поглиблює свою місію і зміцнює позицію як актуальний інститут у глобалізованому світі.

Цифровізація не обмежується впровадженням комп'ютерів або створенням сайтів. Вона охоплює всю систему бібліотечної діяльності – від електронного каталогізування і цифрових архівів до онлайн-сервісів, віртуальних довідок, електронних бібліотек, інтеграції в міжнародні інформаційні мережі. Цифрові технології дозволяють бібліотекам зберігати, архівувати, відновлювати рідкісні документи, створювати бази даних, поширювати ресурси в глобальному масштабі. Завдяки цьому зникають

географічні обмеження, розширюється аудиторія, зростає доступність знань для найвіддаленіших громад.

Бібліотека у цифровому вимірі постає як гібридна структура, в якій органічно поєднується фізичний простір з віртуальним середовищем. Її місія більше не реалізується винятково в читальному залі, а охоплює соціальні мережі, мобільні додатки, віртуальні платформи, електронну пошту, інтерактивні інтерфейси. Такий підхід змінює уявлення про місце та час споживання інформації, стирає межі між особистим і публічним, надає користувачеві більше свободи, індивідуальності, гнучкості. У центрі залишається людина з її потребою в якісній, достовірній, актуальній інформації, а бібліотека бере на себе відповідальність за створення безпечного, надійного, відкритого інформаційного середовища.

Вплив цифрових технологій на реалізацію місії бібліотеки проявляється у зміні самої ролі бібліотекаря. Сьогодні це не лише зберігач фонду, а фахівець з інформаційних технологій, медіатренер, цифровий навігатор, модератор знань. Його завдання – не тільки знайти джерело, а й допомогти користувачеві зорієнтуватися в інформаційному середовищі, оцінити якість ресурсу, уникнути маніпуляції, розпізнати фейкові новини, зберегти цифрову безпеку. Така роль вимагає нових навичок, постійного навчання, готовності до змін, гнучкості мислення та здатності поєднувати гуманітарні і технологічні компетенції.

Цифрові технології посилюють інклюзивну функцію бібліотеки, надаючи доступ до знань людям з інвалідністю, мешканцям віддалених районів, тим, хто не має змоги фізично відвідати бібліотеку. Використання аудіокниг, електронних луп, текстових синтезаторів, онлайн-консультацій, пристроїв для сліпих і слабоворих відкриває нові горизонти доступності. Цифровий простір дає змогу працювати з матеріалами у зручному темпі, у комфортному середовищі, у той час, коли це зручно саме людині. Це посилює місію бібліотеки як безбар'єрного простору, у якому кожен може знайти ресурс для особистого зростання, самопізнання, участі в суспільному житті.

Технології дають змогу бібліотекам створювати нові форми комунікації зі своєю аудиторією. Онлайн-зустрічі з авторами, цифрові екскурсії, інтерактивні курси, віртуальні клуби за інтересами, мультимедійні проєкти, платформи для колективного читання відкривають нові можливості для залучення, співпраці, спільної творчості. У цьому процесі бібліотека не лише поширює знання, а й створює новий культурний продукт, активізує креативний потенціал громади, підтримує проєкти, які народжуються всередині самої спільноти.

Цифрові трансформації створюють і нові ризики, які впливають на реалізацію місії бібліотеки. Серед них – зростання інформаційного шуму, залежність від технічних платформ, втрата навичок глибокого читання, загроза конфіденційності даних, ризики цифрової нерівності. Бібліотека мусить навчитися жити у цьому складному середовищі, зберігаючи здатність критично оцінювати технології, формуючи стійкі, етичні, гуманістичні принципи роботи в цифровому просторі. Її відповідальність полягає не в механічному перенесенні сервісів в онлайн, а в осмисленні ролі цифрових технологій як інструментів, які мають служити людині, а не навпаки.

Реалізація місії бібліотеки у цифрову добу – це не лише питання технологічної оснащеності чи навичок персоналу. Це глибокий світоглядний зсув, в основі якого лежить переконання, що знання, культура і свобода мають залишатися основними орієнтирами розвитку суспільства. Бібліотека, яка інтегрує цифрові інструменти в свою роботу, не втрачає своєї сутності, а поглиблює її, надає їй нової форми, нової сили, нової глибини. Її місія – бути джерелом світла в епоху надмірної інформації, бути провідником до справжніх цінностей, бути середовищем, де технології служать людині, а не віддаляють її від самої себе.

У реаліях цифрового суспільства бібліотека вже не може залишатися осторонь процесів, які кардинально змінюють спосіб існування інформації, її циркуляцію, форми збереження та споживання. Зміни, викликані цифровими технологіями, охоплюють не лише зовнішній вигляд бібліотечного простору, а й внутрішню структуру роботи, логіку взаємодії зі спільнотою, пріоритети у

формуванні ресурсів та способи організації діяльності. Цифровізація бібліотеки стає не метою, а необхідною умовою для того, щоб вона залишалася релевантною, живою, відкритою до потреб користувача, адаптованою до нових ритмів життя.

Інтеграція цифрових технологій у бібліотечну діяльність впливає на всі рівні комунікації. Традиційна модель одностороннього передавання знань від джерела до читача трансформується у взаємодію, де користувач не лише отримує інформацію, а й бере участь у її створенні, поширенні, обговоренні. Бібліотека підтримує середовище колективного навчання, де інформаційний обмін набуває горизонтального характеру. Соціальні мережі, платформи відкритого доступу, форуми, спільні бази даних створюють умови для постійної взаємодії, де знання більше не є статичним об'єктом, а набуває ознак процесу, діалогу, відкритості до змін.

Цифрові інструменти дозволяють виводити бібліотечну діяльність за межі фізичних будівель. У віртуальному середовищі бібліотека стає частиною щоденного життя людини, супроводжуючи її у навчанні, професійній діяльності, дозвіллі, пошуках інформації. Доступ до ресурсів стає безперервним, незалежним від робочого графіка, місця перебування чи зовнішніх обставин. Це відкриває нові можливості для забезпечення принципу рівності, який є фундаментальним для бібліотечної місії. Користувачі отримують змогу самостійно обирати траєкторію свого інформаційного руху, формувати індивідуальну освітню стратегію, користуватися інформаційними благами без будь-яких обмежень у часі та просторі.

Цифрові проєкти бібліотек, які передбачають створення віртуальних виставок, інтерактивних архівів, мультимедійних екскурсій, перетворюють бібліотеку на сучасний центр культурної продукції. Вона не лише популяризує культурну спадщину, а й переосмислює її, адаптує до нових форматів сприйняття, надає їй нове звучання. У цьому процесі місія бібліотеки виявляється у здатності поєднати повагу до традиції з відкритістю до експерименту, зберегти автентичність, не втрачаючи зв'язку з реаліями

цифрового часу. Бібліотека зберігає унікальність матеріалів, що не мають аналогів у мережі, водночас формує нові цифрові продукти, які стають частиною глобального культурного контексту.

У цифровому середовищі місія бібліотеки дедалі частіше виявляється через підтримку критичного мислення, вміння аналізувати інформацію, розпізнавати маніпуляції, формувати власну думку. У просторі інформаційної надмірності бібліотека виконує роль фільтра, який допомагає відокремити знання від шуму, сенс від хаосу. Вона не обмежується наданням доступу до баз даних, а організовує освітні програми, тренінги, воркшопи, які навчають ефективному використанню інформації, формуванню навичок перевірки фактів, етичного поводження з цифровими ресурсами. Це є частиною її глибокої виховної функції, яка набуває особливої ваги у період інфляції інформаційних джерел і втрати орієнтирів у мережевому світі.

Використання цифрових інструментів дає бібліотеці можливість діяти швидше, гнучкіше, точніше, проте водночас вимагає усвідомленого підходу до їхнього впровадження. Не кожна технологія автоматично покращує якість послуг або посилює місію. Необхідним є постійне оцінювання її ефективності, відповідності цінностям, довгостроковим завданням і потребам реального користувача. Технологія не має ставати самоціллю, вона має слугувати засобом для реалізації глибших, гуманістичних і просвітницьких цілей, які історично закладені в основу бібліотечної справи.

Бібліотека, яка інтегрує цифрові інструменти відповідально, зберігає вірність своїм фундаментальним засадам, не втрачаючи здатності бути місцем довіри, пошуку сенсів, інтелектуального зростання. Вона підтверджує свою роль як осередку знань, як простору гуманного співіснування, де кожна людина має шанс бути почутою, знайти необхідне, сформувані себе як свідому, активну і гідну частину суспільства. У цьому полягає глибинна трансформація її місії — залишаючись вірною своїм витокам, бібліотека відкриває нові шляхи, нові мови і нові горизонти для служіння людині.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було проаналізовано еволюцію місії бібліотеки, її функціональну трансформацію, стратегічні завдання в сучасному суспільстві та вплив цифрових технологій на реалізацію її призначення. Результати засвідчили, що бібліотека залишається важливою складовою соціокультурного простору, яка, незважаючи на технологічні зміни, не втрачає своєї значущості, а навпаки – розширює свої можливості та зміцнює позиції.

Історичний розвиток бібліотек свідчить про їхню постійну адаптацію до потреб часу. Від храмових і монастирських книгозбірень до сучасних мультимедійних центрів – бібліотека завжди виконувала роль зберігача знань, посередника між інформацією та людиною, інструмента культурної, освітньої та духовної взаємодії. На кожному етапі історії її функції змінювалися відповідно до соціальних запитів, технологічного рівня та культурних контекстів.

У сучасному світі публічна бібліотека перестає бути виключно місцем для читання і перетворюється на відкритий простір для комунікації, співпраці, креативного розвитку та громадянської активності. Її місія включає підтримку інтелектуального потенціалу суспільства, забезпечення рівного доступу до знань, сприяння формуванню критичного мислення, культури діалогу та демократичних цінностей. Бібліотека виконує соціальну, освітню, культурну, інформаційну, інклюзивну та інноваційну функції, які є відповіддю на актуальні виклики глобалізованого світу.

Цифрові технології істотно змінюють формат реалізації бібліотечної місії, однак не заперечують її суті. Навпаки, вони відкривають нові горизонти, дозволяючи бібліотекам бути доступними, мобільними, інтерактивними, чутливими до потреб користувача. Бібліотека у цифрову епоху виступає не лише сховищем знань, а й провідником до змістовної, структурованої, надійної інформації. Вона активно формує цифрову грамотність, медіаосвіту, підтримує

інклюзію, розширює культурний діалог, зберігає історичну пам'ять у нових форматах.

Визначальною є здатність бібліотеки поєднувати традиції з інноваціями, зберігаючи довіру суспільства, формуючи відкритий і безпечний інформаційний простір, здатний підтримувати кожну людину в її прагненні до знань, розвитку і самореалізації. Бібліотека як інституція знань не втрачає своєї актуальності, вона єднає покоління, будує мости між минулим і майбутнім, навчає цінувати слово, інформацію, істину.

Дослідження підтвердило, що місія бібліотеки не є статичною, вона змінюється відповідно до умов часу, але зберігає свою гуманістичну сутність. Саме в цьому – її сила, стійкість і здатність до відродження в будь-яких обставинах. У майбутньому бібліотека продовжить відігравати ключову роль у розбудові суспільства знань, залишаючись осередком культури, свободи, гідності та надії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний звіт про діяльність бібліотек України у 2022 році. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. 2023. URL: <https://nplu.org>
2. Бібліотека. Вільна енциклопедія Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B0>
3. Бібліотека в епоху цифрових технологій // Саф'янівська територіальна громада. URL: <https://safiany-otg.od.ua/biblioteka-v-epohu-cyfrovyh-tehnologij/>
4. Бібліотеки країни: завдання й виклики цифрової епохи // Український репортер. URL: <https://ukrreporter.com.ua/culture/biblioteku-krayiny-zavdannya-j-vyklusy-tsyfrovoyi-epohy.html>
5. Богун Н. Сучасна публічна бібліотека: нові проекти : (за матеріалами заруб. фах. періодики) // Бібліотечна планета. 2011. № 1. С. 25-28.
6. Брагінська В. В., Щабельник В. В. Бібліотечно-інформаційна діяльність у цифровому середовищі в умовах воєнного стану України // Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної бібліотечної конференції (17 листоп. 2022 р., м. Одеса) / упоряд. О. П. Спасскова, І. В. Панченко, О. А. Максим. Одеса : Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. 2023. С. 57-63
7. Вилегжаніна Т. І. Деякі аспекти національно-патріотичної діяльності публічних бібліотек України // Бібліотечна планета. 2015. № 4. С. 4-6.
8. Горчинська В. Місія бібліотек в часи випробувань: національна пам'ять, освіта та спротив. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=10830>
9. Григоревська О. Нова парадигма взаємодії бібліотеки і науки у цифрову епоху / О. Григоревська // ResearchGate. 2020. URL:

https://www.researchgate.net/publication/346974594_Nova_paradigma_vzaemodii_biblioteki_i_nauki_u_cifrovu_epohuResearchGate

10. Давидова І. О., Мар'їна О. Ю. Соціальні комунікації сучасної бібліотеки в умовах цифрової модернізації // Молодий вчений. 2018. № 11(63). С. 1001-1005.

11. Данькевич Ю. В. Актуалізація інформаційно-аналітичних ресурсів бібліотек в умовах воєнного стану // Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної бібліотечної конференції (17 листоп. 2022 р., м. Одеса) / упоряд. О. П. Спасскова, І. В. Панченко, О. А. Максим. Одеса : Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2023. С. 79-82.

12. Денбновецький С. О. Цифрова трансформація українських бібліотек в умовах глобалізаційних перетворень. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2022. № 1. С. 26– 33.

13. Ільницький В. А. Дослідження інноваційних бібліотечних технологій та діяльності бібліотек для дітей у дисертаційних працях українських науковців / В. А. Ільницький // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2023. № 4. С. 84–90.

14. Клименко О. З, Сокур О. Л. Сучасна бібліотека у цифровому середовищі: досягнення і можливості // Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної бібліотечної конференції (17 листоп. 2022 р., м. Одеса) / упоряд. О. П. Спасскова, І. В. Панченко, О. А. Максим. Одеса : Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2023. С. 85-87.

15. Кодекс етики бібліотекаря України. Українська бібліотечна асоціація. 2021. URL: https://ula.org.ua/fileadmin/uba_documents/others_documents/doc_for_ubadoc/Code_of_Professional_Ethics_2013_Edited_Nov26.pdf

16. Колоскова Г. Цифрові комунікації сучасної бібліотеки: ключові аспекти / Г. Колоскова, А. Михайлова // Вісник Книжкової палати. 2024. № 2. С. 15-24.
17. Лобузін І. Л. Цифрові бібліотечні проекти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекцій : монографія / І. Лобузін ; відп. ред. В. А. Широков ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 216 с.
18. Макарова М. Цифрові проекти у бібліотечній сфері України / М. Макарова // Інформаційні технології та соціокультурна сфера. URL: infotech-soccult.knukim.edu.ua
19. Мар'їна О. Ю. Бібліотека в цифровому просторі : монографія / О. Ю. Мар'їна ; М-во культури України, Харків. держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2017. 326 с.
20. Мар'їна О. Ю. Бібліотеки України в цифровому медіапросторі: теоретико-методологічні засади розвитку. 2018. URL: <https://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/2979>
21. Новальська Ю. В. Публічні бібліотеки України в умовах воєнного стану. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1492>
22. Пашкова В. Публічні бібліотеки: виклики XXI століття // Бібліотечний форум України. 2010. № 4. С. 16-19.
23. Перепелиця І. Г. Робота бібліотеки в реаліях воєнного часу // Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної бібліотечної конференції (17 листоп. 2022 р., м. Одеса). 2022. URL: <https://library.pdpu.edu.ua/images/2023/statti/library.pdf>
24. Пономоренко Л. Освітнянські бібліотеки в умовах цифрової трансформації // Аналітичний вісник у сфері освіти й науки. 2023. Вип. 18. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739797/1/VNIASO-AHS%20of%20Edu%26Sci-RB-18-2023_-80-95.pdf

25. Пономаренко Л. Цифрова трансформація бібліотечної освіти: формування цифрових компетентностей майбутніх фахівців. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736389/1/VNIASO-Round-Table-17052023-24-27.pdf>.
26. «Проникнення» цифрових технологій у бібліотеки // Бібліотеки Солом'янки. URL: <https://soloma.libraries.kyiv.ua/2020/01/14/proniknennja-cifrovikh-tekhnologijj-u-biblioteki/>
27. Салата Г. В. Тенденції і розвиток бібліотек у цифровому середовищі. Вісн. Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури ; за заг. ред. А. А. Соляник. Харків : ХДАК, 2022. Вип. 61. С. 30–39. URL: <http://v-khsac.in.ua/article/view/261375>.
28. Сахарова М., Хіміч Я. Розробка та актуалізація комунікаційної політики бібліотеки в умовах воєнного стану: кризові комунікації. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2022. № 2. С. 65–74.
29. Сенченко Н. Розвиток бібліотечно-інформаційних систем в умовах цифрової трансформації України / Н. Сенченко, Л. Костенко, В. Копанєва // Вісник Книжкової палати. 2022. № 1. С. 16-22.
30. Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року “Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку”. Кабінет Міністрів України. 2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80#Text>
31. Сучасний читач та динаміка відвідування бібліотек у цифрову епоху // Матеріали конференції Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2023. URL: <https://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1164>
32. Таєнчук М. В., Ковальський Г. Є. Особливості комунікації бібліотеки в епоху цифровізації / М. В. Таєнчук, Г. Є. Ковальський // Вісник студентського наукового товариства ДонНУ ім. Василя Стуса. 2019. Т.1. № 11. С. 165-170.
33. Цифрові бібліотечні технології організації знань // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <https://www.nbuv.gov.ua/node/6000>